

TAKTIKA A HERNÍ POJETÍ V TENISOVÉ ČTYŘHRĚ

TACTICS AND STRATEGY IN TENNIS DOUBLES

J. Carboch, T. Kočib & V. Süß

Univerzita Karlova v Praze, Fakulta tělesné výchovy a sportu, Katedra sportovních her

ABSTRACT

We have focused on the use of basic tactical variants of the serving team in tennis doubles – classical formation, Australian formation and „I-formation“. We compared the number of these variants between the adults and juniors category. Next, we watched the composition and the number of strokes in men's and women's doubles. The doubles matches (N=40) from important national and international tournaments were videotaped. Results showed different use of tactical variants between the adults and juniors category and even between men and women. The number and the composition of particular strokes in men's and women's doubles are different and that is showing the doubles evolution from the last century and also is showing difference between the men's and women's doubles.

Keywords: tennis; doubles; tactical variants; adults; juniors

SOUHRN

V této studii jsme sledovali použití základních taktických variant na počátku rozehry v tenisové čtyřhře, kterými jsou u podávající dvojice *klasické postavení*, *australské postavení* a *I-formace*. Porovnávali jsme použití a četnosti těchto variant mezi kategorií dospělých a dorostu. Dále jsme sledovali složení a počet úderů během utkání mužských a ženských čtyřher. Náhodně vybraná utkání čtyřhry (N=40) z mezinárodních turnajů a významných národních turnajů byla nahrána na videokameru. Výsledky ukázali větší užití taktických variací v kategorii dospělých, hlavně u mužů, naopak u dorostu minimální. Rozložení a četnost úderů je velice odlišná mezi mužskou a ženskou čtyřhrou. Toto rozložení úderů ukazuje vývoj herního pojetí čtyřhry od minulosti a ukazuje rozdíl mezi mužskou a ženskou čtyřhrou.

Klíčová slova: tenis; čtyřhra; taktické varianty; dospělí; dorost

Úvod

Čtyřhra je tenisovou disciplínou, která je v médiích mnohem méně prezentována. Každý turnaj obsahuje dvouhru i čtyřhru. V utkání družstev na mezinárodní úrovni, kterými jsou např. Davis Cup a Fed Cup, právě čtyřhra často určuje vítězný tým. V českých soutěžích družstev se hraje utkání z devíti tenisových zápasů – šesti dvouher a tří čtyřher, proto i zde je velice důležitým faktorem.

Způsobem počítání se čtyřhra podobá dvouhře. Na mezinárodní úrovni se hraje ovšem bez výhod (při *shodě* následující bod určí vítěze hry, kdy přijímající dvojice si může vybrat, na koho z nich se bude podávat); a závěrečná sada se hraje tzv. „Match Tie-break“ (také se užívá „Super Tie-break“), což je tie-break, neboli zkrácená hra, hraná do 10 bodů. Dvorec je na každé straně rozšířen do šířky o 1,37 m. Hlavním rozdílem mezi dvouhrou a

čtyřhrou je, že ve čtyřhře se klade důraz na přesnost umístění míče ve dvorci. Postavení dvou hráčů na každé straně dvorce znamená méně volného prostoru pro zahrání míče. Dvouhra může mít více variací, co se týče volného místa ve dvorci. Ve dvouhře se klade důraz na pohyb hráče. K vidění jsou především silové údery od základní čáry. Ve hře se používají jednotlivé úderové kombinace pro vyhrání bodu (Crespo & Miley, 2002). Taktika je založena především na individuálních silných a slabých stránkách. Není zde nutné ovládat herní pojetí, kdy se nabíhá hned po podání k síti (servis-volej). Ve čtyřhře musí hráči navzájem znát svou hru, je zapotřebí maximalizovat sílu partnera a minimalizovat slabiny partnera. Rozlišujeme několik typů hráčů ve čtyřhře a dvojic z nich složených, mezi které patří *aktivní hráči u sítě* (často přebíhající), *siloví hráči od základní čáry*,

hráči ovládající hru servis-volej a kombinace týmu z těchto hráčů (více viz Cayer, 2004). Při odehrávání úderu se musí vzít v úvahu, jaká je pozice soupeřů a partnera. Taktika ve čtyřhře je komplikovanější než ve dvouhře, jelikož ve čtyřhře reagujeme na tři hráče. Z hlediska techniky úderů se čtyřhra liší v tom, že údery musí být hrány nízko nad sítí (razantně nebo umístěně), což platí hlavně u riternů a do popředí vstupuje dovednost dobře umístit míč vzhledem k blízkosti soupeře u sítě (Höhm, 1982).

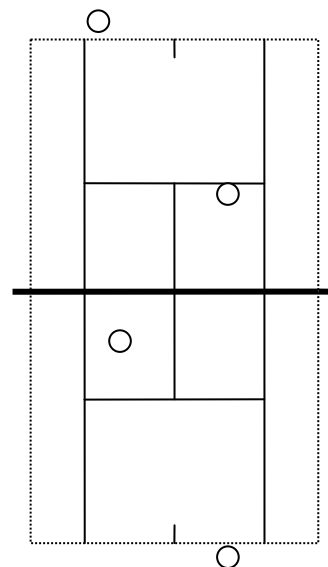
Podle Mečíře a Nakládala (1995) je čtyřhra důležitá pro vyspělé tenisty, a to nejen na turnajích, ale i jako součást tréninku. Avšak čtyřhra je přínosná hlavně pro mládežnické kategorie. Kočib a Matějka (2008) uvádějí, že hráči se učí při čtyřhrách aktivnějšímu hernímu pojetí, které čtyřhra nutně vyžaduje. Více využívají herních činností u sítě, jako jsou volej a smeč. Hráči se tak učí rychle reagovat, cvičí reflexy při rychlých výměnách u sítě, zdokonalují hru pod časovým tlakem i přesnost umístění míčů. Protože jsou na dvorcích čtyři hráči současně, vznikají tak mnohem pestřejší možnosti jejich postavení a pohybu po dvorci a hráč je nucen reagovat na tyto změny přizpůsobením techniky i taktiky v utkání. Tím zdokonaluje i tolik důležitou percepci, která zahrnuje zejména sledování míče, pozice a činnosti soupeře i situaci na vlastní polovině dvorce (Crespo & Miley, 2002; Kočib & Matějka, 2008).

Höhm (1982) tvrdí, že podání a příjem podání tvoří více než 50% všech úderů ve čtyřhře. Voleje tvoří 24 % a smeče dalších 9 %. To znamená, že tyto údery zahrnují více než 4/5 všech úderů ve čtyřhře. Údery od základní čáry jsou omezeny na minimum a čtyřhra se hraje především u sítě. Avšak toto tvrzení vychází z 80. let minulého století. Od té doby se pojetí čtyřhry také změnilo. Tato studie by měla ukázat tuto změnu.

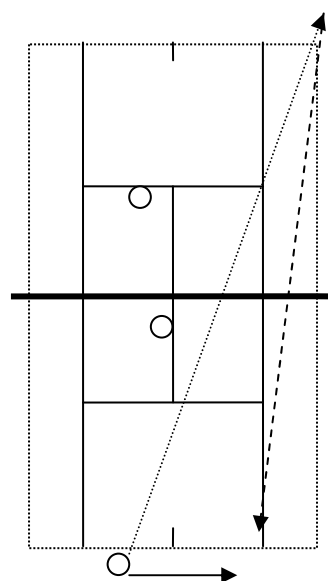
Kočib a Matějka (2008) ve své studii tvrdí, že podávající postupovali v kategorii dospělých po prvním podání v 75 % a po druhém podání v 54 % případů ihned k síti. U dorostu byl postup k síti po podání méně častý. Zde postoupili k síti výhradně po prvním podání a to jen ve 13 % případů. Spoluhráči podávajícího byli aktivní v kategorii dospělých ve 43 % případů u dorostu jen v 16 % případů, přičemž nebyli v tomto ohledu větší rozdíly po prvním a druhém podání.

U podávající dvojice jsou definovány čtyři základní kategorie postavení hráčů na dvorci, u přijímající dvojice dvě kategorie (Cayer, 2004; Kočib, 2008; Severa et al., 1993; Šafařík, 1979). Na obrázku 1 je vidět klasické postavení spoluhráče podávajícího hráče. Postavení hráčů jsou naznačena kroužky. Podávající dvojice je ve spodní polovině dvorce. Na obrázku 2 je australské postavení, rozdílem je, že spoluhráč podávajícího stojí na stejné polovině dvorce a podávající se po podání musí přemístit na polovinu opačnou, jak naznačuje

plná šipka (přerušovaná šipka naznačuje možný směr letu míče po podání a vrácení podání soupeřem).

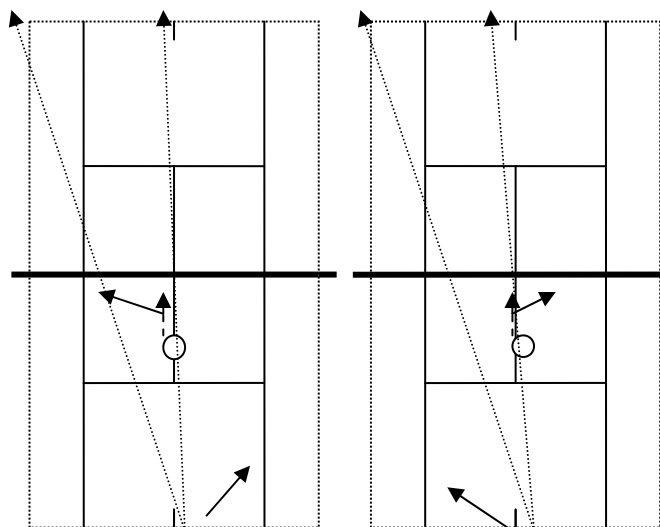
Obrázek 1. Klasické postavení
Figure 1. Classical formation

Obrázek 2. Australské postavení
Figure 2. Australian formation

„I-formace“ (z anglického „I-formation“, v české literatuře se objevuje i u některých autorů jako postavení „I“) je speciální postavení hráčů při svém podání za sebou v jedné linii uprostřed dvorce (obr. 3). Partner podávajícího klečí nebo je skrčen v podřepu (záleží na jeho osobní volbě) uprostřed dvorce asi jeden až dva metry před čarou podání. Je skrčen, aby ho podávající netrefil podáním. Ten podává ze středu dvorce, aby se mohl přemístit na

obě dvě strany (Carboch, 2009; Kočib & Matějka, 2008).

Obrázek 3. „I-formace“
Figure 3. „I formation“

Tato formace je taktickou variací přeběhnutí po dohodě nebo signálu, kterou je možno použít po každém podání (Cayer, 2004). Hráči se domluví, kam umístí podání a kterou stranu který z nich bude následně vykrývat. Tímto postavením vytváří na přijímajícího psychický tlak, protože ten neví, na jakou stranu který z hráčů bude vykrývat.

Chceme přispět k porozumění, jaké formy spolupráce v utkáních využívají elitní dospělí hráči. Tedy zjistit, jaké je např. zastoupení použití moderní „I-formace“ v tenisové čtyřhře a porovnat rozdílnosti mezi kategoriemi mužů, žen a dorostu. Rovněž nás bude zajímat složení úderů u mužů i žen, a jak se toto složení změnilo od osmdesátých let minulého století. Tímto bychom mohli ukázat, kam by se měla zaměřovat trenérská praxe při tréninku čtyřhry.

Metody

Výzkumný soubor tvořili hráči tenisu na vybraných soutěžních utkáních (N=40) hrající čtyřhru na mezinárodních turnajích v ČR a významných národních turnajích (Mistrovství ČR, 1. liga). Z náhodně vybraných utkání byla hodnocena vždy jedna sada. V kategorii dorostu byli hráči ve věku 16-18 let ($M=17,2\pm0,78$), v kategorii dospělých 19-35 let ($M=24,8\pm4,35$).

Data byla nahrána na videokameru (Sony HDR-HC3). Videokamera byla umístěna na kratší straně dvorce (za základní čarou) tak, že byl vidět celý dvorec. Data se při přehrání záznamu vyhodnotila metodou strukturovaného pozorování. To nám umožnilo sporné situace znovu přehrát a přesně posoudit. Data byla ze soutěžních utkání v kategoriích dospělých a dorostu. Do předem vy-

tvořeného kategoriálního systému jsme zaznamenávali četnost použití taktických variant před zahájením rozehry u podávající dvojice. Výstupem byla četnost použití *klasického postavení*, *australského postavení* a *I-formace*.

V kategorii dospělých jsme chtěli porovnat rozdíl dnešního herního pojetí oproti hernímu pojetí z 80. let minulého století, tzn., jak se změnila hra oproti minulosti. Toho jsme dosáhli stanovením rozdílu četnosti jednotlivých úderů. Do kategoriálního systému jsme zaznamenávali četnost jednotlivých úderů v utkáních, tj. podání, riter, forhend a bekhend, volej, smeč a ostatní údery (např. halfvolej). Druhým výstupem byla četnost jednotlivých úderů stejně, jak udává Höhm (1982). Současně jsme chtěli poukázat na rozdílnost mužské a ženské čtyřhry, proto jsme rozdělili kategorii dospělých na muže a ženy. Vyhodnocení proběhlo pomocí relativních hodnot (procent) pro porovnání mezi jednotlivými kategoriemi.

Výsledky

V utkáních dorostu bylo celkem zaznamenáno 631 rozehry ve 106 hrách; v kategorii dospělých bylo zaznamenáno u mužů 711 rozehry ve 135 hrách, u žen tomu bylo 857 rozehry ve 139 hrách. Celkový počet použitých „I-formací“ byl u mužů 92, u žen 12. Výsledky analýzy dat ukazují, že „I-formace“ v kategorii dorostu byla použita pouze 1, zatímco v kategorii dospělých byl jejich celkový počet 104. Vyjádříme-li to v relativních číslech, tak v kategorii dorostu byla použita „I-formace“ méně než 1 % případů, u dospělých byla použita v 7 % případů. V kategorii dospělých i dorostu byla nejvyužívanější varianta klasického postavení spoluhráče podávajícího, tedy uprostřed druhé podélné poloviny dvorce u sítě. U dorostu se téměř neobjevovala jiná varianta. U dospělých se klasické postavení použilo v 89 % rozehry, avšak objevily se i další varianty. Druhou nejčastější byla varianta „I-formace“ (7 %), třetí potom australské postavení (4 %). Ani v jednom případě jsme nezaznamenali variantu postavení spoluhráče podávajícího u základní čáry. U mužů byla „I-formace“ použita ve 13 % případů, u žen tomu bylo u 2 % případů.

Tabulka 1 ukazuje srovnání jednotlivých úderů u obou kategorií v procentech. Největší a podstatný rozdíl je vidět v počtu forhendů a bekhendů, kterých je v zápasech žen téměř 2,5× více. Sečteme-li procenta odehraných úderů bez dopadu v obou kategoriích (voleje a smeče), tak ty činí u mužů 23,9 % a u žen 18,3 %. Průměrný počet úderů během jedné rozehry byl u mužů 3,4 úderu a u žen 4,6 úderu.

Tabulka 1. Srovnání výskytu jednotlivých úderů ve čtyřhře mužů a žen.

Table 1. Men and women stroke composition in doubles.

	Muži	Ženy
Podání	29,5 %	21,8 %
Ritern	26,1 %	20,3 %
Forhend a bekhend	15 %	36,4 %
Volej	20,9 %	16,6 %
Smeč	3 %	1,5 %
Ostatní údery	5,5 %	3,4 %

Diskuze

Ve čtyřhře, kromě individuálních herních činností, přibývají i formy spolupráce partnerů, ke kterým je zapotřebí efektivně v utkání komunikovat, shodnout se na určité taktické variantě a společně pokrýt dvorec. Použití taktické varianty „I-formace“ vyžaduje její zvládnutí oběma hráči, jinak se stává nevýhodou, proto je potřeba tuto činnost zahrnout do tréninku. Ve vyrovnaných utkáních může být právě správné použití „I-formace“ rozhodujícím faktorem, který pak určí vítěze.

Z výsledků u kategorie dorostu vyplývá nedostatečné zvládnutí herních činností u sítě a také jejich taktická nepřipravenost. U žen si můžeme vysvětlit menší použití „I-formace“ jejich pomalejším podáním, kdy soupeřky mohou reagovat silným riternem. Australské postavení bylo převážně vytlačeno modernější variantou „I-formací“ (Cayer, 2004).

Herní pojetí čtyřhry je jiné, než tomu bylo v na přelomu let osmdesátých. Tehdy se čtyřhry odehrávaly a vítězily ve hře u sítě v obou kategoriích. To dnes platí jen u mužů, i když i v tomto mužském pojetí je tendence, že se zde objevuje více úderů od základní čáry, než tomu bylo v minulosti. U žen se herní pojetí podstatně změnilo. Hra u sítě zůstala důležitá, ale dnes hráčky hrají ve čtyřhře převážně údery od základní čáry. To se neshoduje s tím, co tvrdí Höhm (1982). Ten tvrdí, že podání a ritern tvoří více než 50 % všech úderů. To souhlasí pouze u mužů, nikoli pak u žen, kde podání a ritern tvoří jen 42 % všech úderů. Dále říká, že voleje a smeče tvoří dalších 33 % všech úderů. Tomu tak není u mužů ani u žen. U mužů tyto údery tvoří 24 %, u žen 18 %. Nejpatrnějším rozdílem je, že údery od základní čáry tvoří u mužů 15 %, u žen 36 %. Tento rozdíl dokazuje, že herní pojetí čtyřhry je jiné, než-li to bylo v osmdesátých letech, kde tyto údery tvořili méně než 7 % všech úderů. I výměny jsou u žen delší než u mužů, kdy zahrají zpravidla o

víc jak jeden úder více než muži. Tyto zjištění ukazují, jak se herní pojetí čtyřhry za posledních třicet let změnilo. Dnes se hraje více úderů od základní čáry, a to hlavně v ženských utkáních čtyřhry, než tomu bylo v letech osmdesátých.

Závěr

Z výsledků je patrné, že taktickou variantu „I-formaci“ nejvíce používají muži, ženy jen minimálně a dorostenci téměř vůbec. Proto je velice důležité zahrnout tuto variantu do tréninku, a to již od dorosteneckých kategorií a s hráči ji plně nacvičit v tréninku a teprve pak ji uplatňovat ve cvičných a soutěžních utkáních. Pokud hráči nebudou ovládat „I-formaci“, tak budou tímto limitováni a nemusí dosahovat takových výsledků. Klasické postavení je používáno ve většině případů.

Herní pojetí čtyřhry mužů je odlišné od herního pojetí čtyřhry žen. Dříve si bylo herní pojetí těchto kategorií podobné, dnes nikoli. Mužské čtyřhry se odehrávají více u sítě, kde často rozhoduje třetí úder, nabíhaný volej, který bývá určující pro zbytek výměny. Ženské čtyřhry se odehrávají převážně od základní čáry, ale v každé ženské čtyřhře často rozhoduje hra u sítě. Ukázalo se, že ženy v průměru odehrají více jak o jeden úder více najeden bod než muži. To je dané hlavně herním pojetím čtyřhry žen od základní čáry, kde je celkový počet těchto úderů od základní čáry několikanásobně větší právě u žen. Kromě individuálních herních činností je nutné trénovat i formy spolupráce a jejich různé varianty. Doporučujeme trénovat odlišně mužskou a ženskou čtyřhru, s přihlédnutím na jednotlivé zvláštnosti hry a herní pojetí těchto kategorií, nikoli pouze kopírovat mužský trénink do ženského.

Literatura

- Carboch, J. (2009). Použití „I-formace“ v tenisové čtyřhře. In M. Pěkný & S. Tvaroh (Eds.). In *Sport a věda 2009. Sborník mezinárodní studentská vědecká konference Věda v pohybu pohyb ve vědě. Pořádaná UK FTVS 15. dubna 2009*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Fakulta tělesné výchovy a sportu, s. 174-177.
- Cayer, L. (2004). *Doubles tennis tactics*. Champaign: Human Kinetics.
- Crespo, M. & Miley, D. (2002). *Tenisový trenérský manuál 2. stupně: pro vrcholové trenéry*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Höhm, J. (1982). *Tenis-technika, taktika, trénink*. Praha: Olympia.
- Kočib, T. & Matějka, J. (2008). Taktika a herní pojetí tenisové čtyřhry u dorostu a dospělých. In J. Dovalil & M. Chaloupecká (Eds.) *Současný sportovní trénink: sborník příspěvků z konference - Praha, 23. ledna 2008*, Praha: Olympia, s. 151-155.
- Mečíř, M. & Nakládal, R. (1995). *Tenis*. Bratislava: Nakladatelstvo Šport.

Severa, J. & autorský kolektiv (1993). *Učební texty pro trenéry II. a III. třídy - 1.díl. TMK*. Praha: ČTS.
Šafařík, V. (1978). *Tenis-vybrané kapitoly – 1.* Praha: SPN.

PhDr. Jan Carboch, Ph.D.
Fakulta tělesné výchovy a sportu UK
Katedra sportovních her
José Martího 31, Praha 6
carby@post.cz